

Fiscalitat i societat a Inca entre 1645 i 1653

Àngela Beltran Cortès

Historiadora. angelabeltran6@hotmail.com

Paraules clau: Inca, pesta, societat, bandolerisme.

Resum. *En aquest treball pretenem recollir un estudi sobre les notícies que apareixen en el Llibre de consells sobre la fiscalitat i la societat a l'Inca del segle XVII, els impostos, les necessitats fiscals, problemes amb els bandolers...*

Keywords: Inca, Plague, Society, Banditry.

Abstract. *In this work we want to do a study on the news that appears in the book of Councils about taxation and society in the 17th century Inca: taxes, fiscal needs, problems with bandits...*

1. INTRODUCCIÓ

En aquest treball pretenem recollir un estudi sobre les notícies que apareixen en el Llibre de consells sobre la fiscalitat i la societat a l'Inca del segle XVII, els impostos, les necessitats fiscals, problemes amb els bandolers... Un dels fets més remarcables que succeeix entre aquestes dates és la pesta de 1652, que afecta a tots els nivells a la vila.

Per tant, aquesta comunicació s'articularà en tres punts bàsics: fiscalitat, problemes derivats de la pesta i societat.

Així desenvoluparem el que es refereix a economia i fiscalitat en els documents: les eleccions de mostassaf, els botiguers, la falta de blat...

Hem de fer una referència especial a les problemàtiques que hi va haver amb la pesta: l'alt cost del manteniment dels malalts, que va provocar que s'haguessin de demanar préstecs, la falta d'espai en el cementiri...

Per acabar ens referirem a altres temes com els bandolers, dels quals tracten diferents actes del Llibre, i els segrestos dels pirates, que es fan patents en les actes en les peticions de les famílies d'ajuda per als rescats.

Per aproximar-nos a l'objecte d'estudi fonamental, aquest treball s'estructurarà en una sèrie de punts importants. La metodologia que hem seguit és la de lectura de les actes del Llibre del consell des de 1645 fins a 1653.

2. FISCALITAT

2.1. Necessitat de blat

La preocupació per la falta de blat i ordi és constant a la vila d'Inca en aquests anys. Moltíssimes de les actes parlen de la necessitat de blat, d'on treure'l i com pagar-lo. Aquesta problemàtica agafa unes dimensions noves amb la pesta de 1652, ja que s'havia d'alimentar els malalts i els que es trobaven en quarantena.

Normalment a Inca el blat l'obtenien de Joan Pomar de Benet, apareix a moltes actes, normalment relacionat amb la quantitat que havia donat o l'establiment d'un llevador¹ per aconseguir la quantitat necessària per pagar-li.² Els dos llevadors que es coneixen per les actes són Bartomeu Cantarelles i Joan Rubert.

L'única referència que hem pogut trobar sobre el dit Joan Pomar de Benet és que el 1647 declarava al mercat de Ciutat que no venia el blat a un preu

1 Segons el *Diccionari català-valencià-balear*: ant. Encarregat de portar els comptes o anotacions d'entrades i sortides.

2 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 5r 6v.

AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 31v.

AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 34v.

AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 37v 37r.

AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 84v 84r.

Actes en les quals es menciona Joan Pomar de Benet.

superior de l'establert,³ per tant podem veure que era un venedor conegut i, a més, veim un factor molt interessant de l'època, que els preus estaven fixats per l'Administració.⁴

2.2. Talls

En les actes podem observar una sèrie de talls que es realitzen al clavari per una gran varietat de raons, algunes vegades per almoïna, altres per reparacions...⁵

Tot i així normalment no s'indica de quina quantitat és el tall, simplement es parla d'un tall doble, i normalment es fan per assumir unes despeses o uns deutes que la vila no podria sufragar d'altra manera. Aquests talls no eren, pel que es veu a les actes, fets aïllats: es fa un tall doble per pagar les despeses de la vila com és costum.⁶

3. LA PESTA A INCA

La pesta a Inca va provocar una sèrie de canvis en l'Administració. Durant quasi sis mesos no es va fer referència en les actes a res que no fos la pesta. La vila va quedar molt endeutada per les mesures que es varen haver de prendre. La primera notícia de la pesta és del 9 de maig de 1652. En aquesta acta es pot veure com es fa l'extracció dels càrrecs de la vila de la manera acostumada. A més, s'informa de les primeres morts per pesta i es decideix que les persones sospitoses d'estar infectades no puguin sortir de les cases.⁷

Tres dies després apareixen a la vila els morbers, membres de la institució que hem comentat anteriorment en la introducció, la Morberia, que lluitaven per evitar el contagi i l'expansió de la malaltia. Davant les demandes dels morbers els jurats decidiren donar tota l'ajuda necessària als morbers que havien vingut de Ciutat per evitar el contagi.⁸ Les despeses per al manteniment dels malalts i els ciutadans varen provocar que s'haguessin de demanar préstecs, entre ells el de Gabriel Vallespir, per sufragar els costos de les mesures que prenién els morbers.⁹

Poc temps després es veu que el préstec anterior no va bastar i com que s'havien de pagar les despeses es demanà un altre préstec. A més, es votà a Jaume Jeroni Vicens perquè distribuís els queviures per als malalts.¹⁰ Al juny els jurats havien d'acudir al pont del Rafal Garcès, que era on hi havia el cordó sanitari, per rebre les ordres dels morbers. Així mateix, es va fer patent la necessitat d'un cirurgià. Els jurats donaren poder a Cristòfol Pons i

3 Pallicer, M. G. G. "Notas introductorias sobre el almacenamiento del cereal de la administración en la Ciudad de Mallorca (circa 1580-1692)." *BSAL*, 69: 168.

4 Pallicer, M. G. G.

5 Es dona un tall de dos sous per ajudar a pagar a l'Església els adobs.

6 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 37v 37r.

7 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 95r 96v.

8 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 96r.

9 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 95r 97v.

10 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 97r 98r.

Nicolau Marques, que residien a Ciutat, per comprar i negociar per tot el que feia falta a la vila.¹¹

Amb la mortalitat tan elevada que hi va haver a la vila, a les actes del 12 de juny i del 23 de juny al cementiri es parla de dues zones diferents: Son Paparra¹² i s'Hort de Sant Francesc.¹³

El 30 d'agost encara hi havia la prohibició de sortir de la vila, tot i que ja no hi havia morts pel contagi.¹⁴

La pesta va afectar molt Inca, es va ordenar que no s'entràs al dijous i no hi va haver fires.¹⁵ Així doncs, és la vila amb més percentatge de mortalitat, un 50 % de la població, el doble que a Ciutat.¹⁶

Com hem comentat les despeses per fer front a la pesta foren altíssimes, a la Part Forana es gastaren 43.310 lliures 10 sous i 2 diners,¹⁷ dels quals corresponen a Inca 7.944 lliures 7 sous i 10 diners.

4. SOCIETAT

El problema més significatiu referent a la societat que hem vist a les actes és el bandolerisme. Hi ha diverses actes que parlen sobre bandejats i quines mesures prendre contra ells. Comentarem també els rescats de persones, que, tot i que només surt esmentat un cop, era un problema freqüent a l'època.

Tot i així no és l'únic que apareix a les actes, un exemple són les ajudes a la mestra Canyelles que es produeixen el 1645,¹⁸ el 1647,¹⁹ el 1649²⁰ i el 1650.²¹ Aquestes ajudes són periòdiques i "per la bona feina que fa en la ensenyança dels minyons se li concedeix la ajuda de 10 sous".²²

4.1. Bandolerisme

Segons la historiografia tradicional, i especialment Quadrado, comencen a fer referència al bandolerisme cap a la dècada de 1610.²³ Fa alguns anys es considerava que el bandolerisme era un fet de muntanya; tot i així la investigació de Serra i Barceló demostra que fou tota l'illa la que va estar immersa en el problema del bandolerisme i no sols la muntanya. Això no

11 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 98r 99v.

12 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 100v 101v.

13 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 101r 102v.

14 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 103r.

15 Bennasar, O. V. 1989. "La peste de 1652 en Mallorca". *BSAL*, 45: 233-247.

16 Bennasar, O. V. 1989. "La peste de 1652 en Mallorca". *BSAL*, 45: 233-247.

17 Bennasar, O. V. 1989. "La peste de 1652 en Mallorca". *BSAL*, 45: 245.

18 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 3V 4V.

19 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 27r 28r.

20 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 57v 58r .

21 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 71r 72v.

22 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 71r 72v.

23 Serra i Barceló. 1994. "El bandolerisme mallorquí del barroc: alguns punts de partida." *BSAL*.

invalida que, llevat de les grans colles, els escamots de bandolers tenguessin un territori propi d'actuació que controlaven i on, fins i tot, arribaren a substituir les autoritats legals.²⁴

La creença general és que els bandolers són persones d'origen humil. Això s'ha descartat, ja que molts dels bandolers coneguts no pertanyen a classes econòmicament febles.²⁵

El terme bandoler és molt ampli, i les autoritats l'utilitzaven per designar qualsevol enemic, però hem de tenir en compte que els actes que cometien no eren aleatoris, "quan s'aconsegueix clarificar què feren, com ho feren i, especialment, a qui ho feren les causes semblen ser molt diferents al simple lucre personal" (Serra, 27).

La primera notícia sobre bandejats que es té és la de Llorenç Coll àlies "Barona" el 24 d'agost de 1646. A l'acta es veu com Nicolau Pujols, representant davant el Reial Consell, havia posat una queixa pels danys que havia patit la vila a causa de Llorenç Coll "Barona". El Reial Patrimoni pagarà si és capturat viu o mort.²⁶ I dos dies després el Reial Consell mana que es convoqui Consell per intentar ajudar a capturar Llorenç Coll àlies "Barona", Nicolau Guiells i Joan Reura, i es farà una donació de 40 sous.²⁷

Llorenç Coll era natural de Biniamar, i la primera notícia que es té sobre ell és del 1630. A partir d'aquest moment la seva fama anà creixent. La seva mort es va produir el 1655; per tant, les campanyes de persecució des de la vila d'Inca no tengueren resultat.²⁸

Les mencions als bandejats no acaben amb Llorenç Coll. La vila d'Inca va sofrir amb els bandejats els anys 1649 i 1650. El 26 de febrer 1649 el senyor don Salas havia procurat una lletra als jurats de la vila d'Inca perquè dels 200 sous que devien en pagassin 90 per la persecució de bandejats.²⁹ El 30 d'abril de 1650 s'esmenta que hi ha tres bandejats naturals d'Inca i davant la visita del virrei es demanen si els han de perseguir o ajudar a embarcar, es decideix ajudar-los.³⁰ El 26 d'agost de 1650 el doctor Salas ha de venir a fer Inquisitio fiscal per la mort d'Antoni Company, teixidor de llana, a mans dels bandejats, i s'ha d'avisar al virrei d'això.³¹ El 31 d'agost de 1650 Joan Company ha vingut a Inca per perseguir els bandejats amb lletra del virrei i del Reial Consell. Es demanen 40 sous per cobrir les despeses, però només se n'hi poden donar 25.³² El 21 de setembre de 1650 dels tres talls al clavari n'hi ha dos de pagats, però se n'ha de fer un altre per costejar la visita del virrei. Ha arribat una lletra del

24 Serra i Barceló. 1994. "El bandolerisme mallorquí del barroc: alguns punts de partida." BSAL.

25 Serra i Barceló. 1997. *Els bandolers a Mallorca (segles XVI-XVII)*. El Tall Editorial: Palma; 24 pp.

26 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 16r 17v.

27 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 17v 18v.

28 Serra i Barceló. 1997. *Els bandolers a Mallorca (segles XVI-XVII)*. El Tall Editorial: Palma; 91 pp.

29 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 53r.

30 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 65r.

31 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 74r 75v.

32 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 75r.

virrei que exigeix el pagament de 20 sous per la persecució dels bandejats, es paguen.³³ Les visites del virrei a la vila normalment es fan per restablir l'ordre, per tant és normal que davant un problema de bandejats hi hagi la visita d'aquest.³⁴ El 24 d'octubre es demanen 100 lliures per la persecució dels bandejats, però no hi ha tants doblers, i el clavari juntament amb un jurat van a Ciutat per parlar amb el virrei.³⁵

4.2. Rescats

Els corsaris de les repúbliques nord-africanes vassallàtiques de Turquia, sobretot Algèria, capturaven persones a naus i a terra, i les venien com a esclaus.³⁶ La redempció dels captius es podia realitzar pel pagament del rescat per la família a través de mercaders, o rescats de grups per frares mercedaris i trinitaris amb el suport econòmic de la monarquia.³⁷

El 6 de novembre de 1649 el virrei manà una ordre per assistir el comte de Vallderma del Regne de València per ajudar al rescat del seu fill, del seu nét i la senyora, que estan captius dels moros; la vila d'Inca hi contribueix amb 20 sous.³⁸

5. CONCLUSIONS

La vila d'Inca, com una de les més grans de la Part Forana, tenia una Universitat ben organitzada, però tot i així no es lliurava de les falles, per exemple del sistema insaculador, ni de la falta de doblers per pagar el blat i l'ordi per alimentar la població.

La pesta a Inca va causar un gran impacte, de tot Mallorca va ser la vila que més població va perdre. Aquest impacte es veu encara avui en dia, ja que conta la llegenda que un barri sencer es va salvar de la mortalitat, aquest és el barri de Sant Sebastià. Actualment encara es pot veure la capella del sant i cada any es fan uns foguerons per recordar aquest fet.

El bandolerisme va ser un problema greu durant una sèrie d'anys i va causar moltes despeses a la vila i dues visites del virrei. Per tant, no ho podem deixar de banda.

33 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 77v.

34 Vidal, J. J. 1996. *El sistema de gobierno en el Reino de Mallorca: siglos XV-XVII*. El Tall: Palma; 206 pp.

35 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 80v 80r.

36 Vaquer, O. 2015. "Felanitxers fora de Mallorca, 1599-1650." A: *III Jornades d'Estudis Locals de Felanitx*: 139.

37 Vaquer, O. 2015. "Felanitxers fora de Mallorca, 1599-1650." A: *III Jornades d'Estudis Locals de Felanitx*: 139.

38 AMI. Llibre de consells, 1645-1655, f. 62r.

6. BIBLIOGRAFIA

Bennasar, O. V. 1989. "La peste de 1652 en Mallorca". BSAL, 45: 233-247.

Pallicer, M. G. G. 2013. "Notas introductorias sobre el almacenamiento del cereal de la administración en la Ciutat de Mallorca (circa 1580-1692)". BSAL, 69.

Serra i Barceló, J. 1994. "El bandolerisme mallorquí del barroc: alguns punts de partida." BSAL.

Serra i Barceló, J. 1997. *Els bandolers a Mallorca (segles XVI-XVII)*. El Tall Editorial: Palma.

Vaquer, O. 2015. "Felanitxers fora de Mallorca, 1599-1650." A: *III Jornades d'Estudis Locals de Felanitx*: 137-143.

Vidal, J. J. 1996. *El sistema de gobierno en el Reino de Mallorca: siglos XV-XVII*. El Tall: Palma.